

Professor John Hattie:
'Meet voortdurend je
impact op het leren!'

LZMAGAZINE

Leren
zichtbaar
maken

De Frissel & De Diamant: 'Alles voor meer impact op het leren'

OBS Jan Antonie Bijloo: 'Onze opbrengsten zijn nu veel hoger dan voorheen'

Professor John Hattie deed grootschalig onderzoek naar wat effect heeft op het leren van kinderen. Daarover publiceerde hij veel cijfers en resultaten. Zijn belangrijkste conclusie is dat bijna alles wat op scholen gebeurt, effect heeft op het leren van kinderen. Het één wel veel meer dan het ander. Maar hoe heb je de meeste impact op leren? Juist dat is het verhaal achter de cijfers!

Leren zichtbaar maken

Weten waar je als leerling naar toe wilt

De cijfers helpen de juiste keuzes te maken die passen bij de school. Prof. Hattie draagt de feiten aan en als school kun je daarmee aan de slag. De cijfers maken je niet alleen bewust van de huidige situatie, maar ook van een mogelijke toekomst. Een toekomst waarin je als schoolbestuurder of leraar nog meer en zichtbaar (meetbaar) impact hebt en waarin je weet wat de leerlingen aan het leren zijn.

Wat is jouw impact?

Hoe weet je nu wat jouw impact is? Hoe meet je dat? Bij Leren zichtbaar maken ligt de nadruk op leren in plaats van lesgeven. Je meet voortdurend je impact op het leren. Bijvoorbeeld door in dialoog te zijn met leerlingen en feedback te vragen op het eigen handelen. Dat heeft impact!

Eigenaar van leerproces

Leren zichtbaar maken betekent ook dat leerlingen weten wat ze aan het leren zijn. Het leren voor een cijfer of een toets is minder relevant. De leerlingen leren, omdat ze weten waar ze naar toe willen en welke volgende stappen daarvoor nodig zijn. Daarmee zijn leerlingen eigenaar van hun leerproces. De leraar faciliteert en de directie bewaakt de kwaliteit. Is daar een enorme verandering voor nodig? Niet per definitie, Leren zichtbaar maken bouwt voort op de dingen die goed gaan. Je kiest

als school zelf waar je mee aan de slag wilt gaan en op welke aspecten je de nadruk legt.

Kleine stapjes, grote impact

Prof. Hattie reikt de theorie en de denkkaders aan. Hij beschrijft vijf gebieden die van belang zijn om het leren op school zichtbaar te maken. We weten dat het werken aan (een van deze vijf) actiegebieden werkt, dat is immers bewezen. Het programma is overzichtelijk. Welke je kiest om mee te beginnen en hoeveel nadruk je erop legt, of hoe lang je erover wilt doen, dat bepaal je zelf. We zien dat kleine stapjes van de leraren al grote impact op het leren van leerlingen kunnen hebben. Maar je kunt ook met het hele team een grotere verandering in gang zetten.

Samen werken aan leren

Leren zichtbaar maken is geen truc of een hype. Het is een – in de praktijk en de wetenschap bewezen – manier van werken in het onderwijs die uitgaat van het leren in plaats van het lesgeven. Leerlingen leren, maar ook de leraren en de schoolleiders. Iedereen is betrokken en iedereen heeft een eigen rol. Het is met elkaar werken aan leren. Samen leren hoe we leerlingen van nu uitrusten met de juiste bagage voor de wereld van straks. •

'Leren in plaats van het lesgeven'

5 actiegebieden van Leren zichtbaar maken

1

Ken je impact

De focus moet niet liggen op lesgeven, maar op het leren van leerlingen. Kijk daarom door de ogen van je leerlingen. Dat komt terug in een van de denkkaders

die prof. Hattie formuleerde: "Het is de taak van de leraar om het effect, dat hij heeft op het leren van leerlingen, te evalueren. Weet welke impact je hebt op het leren van leerlingen. Hiervoor

verzamel je betrouwbare bewijzen om je impact voor jezelf en anderen inzichtelijk te maken. En je lesgeven op basis daarvan aan te passen voor een grotere impact op leren."

Scholen worden Leren zichtbaar maken-scholen door zich steeds verder te ontwikkelen op deze vijf actiegebieden, door bewijs te verzamelen en samen te werken. Om zo te komen van waar ze staan naar waar ze willen zijn.

2

De zichtbaar lerende leerling

Zichtbaar lerende leerlingen kunnen drie vragen beantwoorden: waar ga ik heen, waar sta ik nu, en wat is mijn volgende stap? Wat leerlingen daarvoor nodig hebben? Doelen, succescriteria, metacognitieve vaardigheden en effectieve feedback. Met deze vier instrumenten help je hen hun eigen leraar te worden.

3

Effectieve feedback

Feedback is een van de krachtigste, direct te beïnvloeden factoren. Maar ook een van de factoren met de grootste diversiteit

in de praktijk. Feedback is namelijk lang niet altijd effectief. Je wilt daarmee de leerling dichterbij het doel brengen. Om goede feedback te kunnen geven, moet je inzichtelijk hebben

waar de leerling nu staat en wat het doel is. Verschillende fasen in het leerproces vragen ook om verschillende feedback. En ook belangrijk: vraag leerlingen feedback te geven op jou als leraar.

4

De bevlogen leraar

De meeste volwassenen herinneren zich slechts enkele, inspirerende leraren. Zo'n inspiratieve leraar is een evaluator en een veranderaar, heeft het niet over lesgeven, maar over leren en ziet resultaten als feedback voor zichzelf. Bevlogen leraren zijn overtuigd van hun verantwoordelijkheid voor het leren van leerlingen en richten hun inspanningen continu op de groei in leren. Ze hebben hoge verwachtingen van alle leerlingen. Ze werken daaraan samen met andere leraren.

5

De Leren zichtbaar maken-school

In een Leren zichtbaar maken-school heerst vertrouwen, respect en integriteit. Leraren dragen de Leren zichtbaar maken-denkkaders hoog in het vaandel. Ze vieren inzet en vooruitgang, en zijn vooral in dialoog met leerlingen en met elkaar. Leidinggevendens zorgen voor een focus op de kwaliteit en de impact van het lesgeven op de school.

PCBO Smallerland: 'Samenwerken om leren op onze scholen zichtbaar te maken'

Met een expeditieteam geven drie Friese scholen zoveel mogelijk teamleden de gelegenheid mee te denken hoe Leren zichtbaar maken in de school te implementeren. "Het moet ook een visie opleveren die leidt tot meer impact op het leren."

Samen sterk. Misschien een cliché, maar voor drie scholen in Friesland dé kans om hun onderwijs een forse impuls te geven. PCBO Smallerland bestuurt dertien basisscholen. Drie daarvan zijn een samenwerking aangegaan: De Frissel in Drachtstercompagnie (met 115 leerlingen), De Diamant in Oudega-Smallerland (158 kinderen) en De Leister Igge in Opeinde (125 leerlingen). Twintig teamleden, die voor het eerst met Leren zichtbaar maken werken, namen recent deel aan De Grondslag. Maar bij de eerste twee genoemde scholen werd Leren zichtbaar maken al drie jaar geleden geïntroduceerd. Egbert Klazenga was destijds directeur van De Frissel en is nu PCBO-breed projectleider onderwijsverbetering. "We ontwikkelden toen al een visie op onderwijs en één op leren. Ook betrokken we daarbij ouders en teamleden. En iedereen was het met elkaar eens: laten we die dingen doen die impact hebben op het leren van kinderen."

Eigen leraar worden

Toen beide scholen later in aanraking kwamen met Leren zichtbaar maken, bleek dat zij al veel facetten van prof. Hattie's gedachtegoed hanteerden. "We onderzochten al wat goed werkte, maakten

kinderen eigenaar van het instructiemodel, gaven al feedback, spraken meer over leren dan over lesgeven en voerden met ouders al gesprekken over leren waarbij ook de leerling aanwezig was", vult Margriet Reatsch, directeur van De Diamant, aan. "Overigens had die leerling al regie over zijn eigen vorderingen en kon dat zijn of haar ouders goed vertellen." Toen Klazenga voor het eerst het Leren zichtbaar maken-congres bezocht, bleek Leren zichtbaar maken een perfecte aanvulling en verdieping te zijn. "Leuk om te constateren dat we al veel zaken goed deden. Maar er kwamen ook onbekende aspecten voorbij. Zo hoorde ik voor het eerst over effectgroottes en realiseerde ik dat we op school ook dingen deden die geen effect hadden. Een mooi kantelpunt om sommige zaken anders aan te pakken. En vooral door de ogen van de kinderen te gaan kijken." De teams werden getraind door een LZM-trainer en gingen aan de slag met het stap voor stap aanpassen van hun onderwijs om zo de leerlingen meer regie voor eigen leren te geven.

Slagvaardiger stappen zetten

Kleine scholen in een dunner bevolkt gebied hebben ook kleinere budgetten beschikbaar. "Je moet dus wel samenwerken om het budget te vergroten en de kosten van zo'n traject als Leren zichtbaar maken te kunnen dragen. Maar kun je laten zien dat het een structurele verbetering van het onderwijs oplevert, dan krijg je zeker de budgethouders mee. Bovendien hebben kleine scholen het voordeel dat de lijnen kort zijn en dat ze

'Ik hoorde voor
het eerst over
effectgroottes'

daardoor slagvaardiger stappen kunnen zetten”, zegt Klazenga. “Drie jaar geleden namen vier teamleden, twee van elke school, deel aan de Grondslag. Maar eigenlijk is daarmee het draagvlak te klein”, constateert Reatsch. De teams van de Frissel en Diamant volgden al eerder dezelfde trainingen. De Leister Igge startte dit schooljaar met de Grondslag. Deze school heeft het voordeel dat ze al veel praktijkvoorbeelden op de andere twee scholen kan zien.

Wisselend expeditieteam

In plaats van één stuurgroep per school stellen de drie scholen nu gezamenlijk een expeditieteam samen met vier tot acht teamleden. “We vragen wie er tijd en zin heeft. Deze mensen bereiden de volgende stappen voor. Het team wisselt steeds van samenstelling, alleen Egbert is de constante factor. Daarmee krijgt iedereen de kans ideeën en vragen op tafel te leggen. Je vergroot het draagvlak

en we zorgen er zo ook voor dat iedereen eigenaar wordt en blijft”, meent Reatsch. Ook de ouders worden bij dit traject betrokken. Klazenga: “We plannen open lessen, voeren gesprekken, sturen nieuwsbrieven, bieden workshops en ouderavonden aan en maken hen zo deelgenoot van dit proces. We leren ze, net als bij de leerlingen, bovendien wat begrippen inhouden als feedback, succescriteria en eigenaarschap. Komt een kind dan thuis met de melding ‘Ik zat in de learning pit’, dan kunnen ouders daar meteen op inhaken.”

‘Met een expeditieteam wordt iedereen eigenaar’

Fouten maken mag

Terug naar de leerlingen van De Frissel en De Diamant. “We constateren al veel meer betrokkenheid van deze kinderen bij hun eigen leerproces. Ze kunnen samen met de leraar hun succescriteria vaststellen, kunnen begrippen uitleggen als focus en feedback, en weten hoe ze gereedschappen als deze kunnen inzetten om te zien waar ze staan in hun leerproces. Een goede leerling is in hun ogen niet meer iemand die netjes in de rij staat of geen fouten maakt, maar juist iemand die fouten mag (soms moet) maken en die weet welke stappen je moet zetten om te komen waar je naar toe wilt.” ●

Friese tips voor starters

- **Zorg voor een goede basis: ken de 5 actiegebieden en weet waar ze toe doen.**
- **Haal niet meteen allerhande tips en trucs uit de kast.**
- **Ga niet vanuit het boek zelf dingen veranderen, maar neem er deskundige begeleiding bij.**
- **Realiseer bovenal een visie die leidt tot meer impact op het leren.**

Basisschool J.A. Bijloo: 'Kinderen vragen nu zelfs of ze meer mogen oefenen'

“Daag kinderen zo snel mogelijk uit om op hun eigen niveau te leren en volgende stappen te zetten. En vier de successen met elkaar. Het bevordert de motivatie enorm.”

Er volgt nog net geen high five, maar Luca en Amir-Reza zijn zichtbaar trots als zij het knijpertje met daarop hun naam aan de tweede klok kunnen bevestigen. Het geeft aan dat ze een stapje verder zijn in het leren klokkijken. Nu kunnen ze gaan werken aan hun volgende doel: leren wat kwartieren zijn. Al voordat openbare basisschool Jan Antonie Bijloo (250 kinderen) in augustus 2016 met Leren zichtbaar maken startte, konden de leerlingen zien hoe ver ze in hun leerlijn waren. “Eerder introduceerden we al doelenborden. Eerst in twee groepen

met rekenen. Dat beviel zo goed, dat we deze borden in het tweede jaar voor de hele school invoerden. In datzelfde tweede jaar probeerden we die doelenborden ook voor taal en spelling uit. En ook die werden later schoolbreed doorgevoerd. Stapje voor stapje dus”, licht Marlous Maat toe, leraar en IB'er voor de onderbouw.

Doelenbord en portfolio

Zo'n doelenbord is eigenlijk een matrix met links verticaal alle namen van de leerlingen en bovenaan horizontaal bijvoorbeeld zes doelen. Naast het bord staan die zes stappen nader omschreven. Een nulmeting geeft inzicht in wat je bijvoorbeeld met rekenen al kan. Doel 1 behaald, dan krijg je een blauw kaartje. Moet je nog wat oefenen dan is het groen

en rood staat voor: dat heb ik nog niet gehad, dat moet ik nog leren. “De één gaat wat sneller dan de ander, maar uiteindelijk viert elk kind zijn eigen succesjes”, zegt directeur Iris Ouwerkerk. “De vorderingen in die leerlijn legt het kind ook vast in een eigen portfolio, een ringband waarin het voor elk vak bijhoudt hoe ver het is. Soms kleuren kinderen bepaalde delen in om aan te geven dat ze dit of dat al hebben geleerd. En heeft bijvoorbeeld een kleuter een bouwwerk afgerond, dan maakt de juf er een foto van, inclusief de maker. Die foto gaat dan ook in het portfolio.”

'Een enorm verschil met tien jaar geleden; zuchten is er niet meer bij'

Succescriteria toevoegen

Leren inzichtelijk maken dus. Toch had de school het idee dat er meer uit te halen was. Een collega IB'er nam per toeval deel aan een workshop rond Leren zichtbaar maken en realiseerde dat het nog concreter en diepgaander kon. Een trainer Leren

4 tips voor andere scholen

Leren zichtbaar maken in je school?

- Doe het stapje voor stapje, vooral niet te snel.
- Kies enkele voortrekkers die anderen enthousiast maken.
- Zorg dat het in alle groepen gebeurt, dus niet hier wel en daar niet.
- Vier de successen; geef daar ruime aandacht aan.

zichtbaar maken concludeerde dat er al goed voorwerk was gedaan. Een standaardtraining paste op de Rotterdamse school niet meer, het werd een maatwerktraject. Ouwerkerk: "In twee jaar tijd vonden teamscholingen plaats. Aan de gestelde doelen werden nu ook succescriteria gehangen. 'Dit is jullie doel en het wordt een succes als jullie...' En voor de hele school werden diverse leerlijnen verder uitgewerkt. De uurwerken in de middenbouw geven aan hoever je al bent met klokkijken. En in de bovenbouw werken de leerlingen onder meer met een breukenflat."

Super gemotiveerd

"Het in beeld brengen van die leerlijn

werkt enorm motiverend", vult Maat aan. "Wilde je tien jaar geleden iets nieuws uitleggen, dan hoorde je de kinderen al zuchten. 'Daar gaan we weer'. Nu zitten ze op het puntje van hun stoel. Ze vragen zelfs of ze nog wat extra oefeningen mogen maken om zo snel mogelijk de volgende stap te kunnen zetten.

'Mag ik die oefeningen ook mee naar huis nemen?' De motivatie nam dus enorm toe. Ook omdat we successen met elkaar vieren, van vlaggetjes in de klas tot een nieuw vel in je portfolio."

Dezelfde taal spreken

Het starten met Leren zichtbaar maken was een bewuste keuze. "Er kwamen al scholen bij ons kijken. 'Goh, doelenborden, dat kunnen we ook eens proberen'. Leuk om anderen verder te helpen, maar we wilden onszelf ook verder ontwikkelen. In het tweede begeleidingsjaar richtte de trainer zich vooral op de leraren. Onderwerpen varieerden van feedback geven tot evaluatie en leergesprekken met leerlingen. Nu is er nog één leerteam over dat zich vooral op borging richt. "Binnen deze school heeft iedereen hetzelfde DNA. Je moet dezelfde taal spreken, dezelfde doelen voor ogen hebben. Anders raken kinderen verward. En... je moet de directie mee hebben, een absolute voorwaarde", benadrukt Maat. Een eyeopener voor haar was dat kinderen zelf al heel goed weten wat ze al beheersen en wat ze nog lastig vinden. "Soms hebben ze even hulp nodig om een volgende stap te zetten. Maar dan weten ze weer wel wat ze nodig hebben om die stap te kunnen maken." ●

'Onze opbrengsten zijn nu veel hoger dan voorheen'

3 tips

Zichtbaar
lerende
leerling

Ga er meteen
mee aan
de slag!

Leren
zichtbaar
maken

Feedback
geven.
Zó doe
je dat!

LZM**TOOLKIT**

De zichtbaar lerende leerling!

3 tips waar je direct mee aan de slag kunt

1

Maak het leren zichtbaar, niet alleen aan de muur

Klokkijken, lezen, rekenen... Je kunt allerlei leerdoelen aan de muur hangen, maar gebruik ook 'persoonlijke' items die het leren zichtbaar maken. Denk aan werkschrijftjes en (digitale) portfolio's. Laat leerlingen ook daarin hun bewijslast verzamelen van wat ze al hebben geleerd. En realiseer vooral: het gaat niet zozeer om het zichtbaar maken, maar vooral om het leren.

2

Maak ook het leerproces van de leraren zichtbaar

Ook als team heb je doelen. Maak die met elkaar helder en hang ze op een centrale plek. Bespreek ze in de lerarenkamer: waar gaan wij samen naar toe, hoe bereiken we die doelen en lopen we met elkaar in de pas? Kortom; deel ervaringen en leer ook van en met elkaar.

Geef het kind regie over zijn eigen 10-minutengesprek

Laat de leerling zelf een 10-minutengesprek voeren, ondersteund door de leraar en de ouders. En laat het kind het gesprek zelf voorbereiden. Op die manier oefent het meteen zijn gespreksvaardigheden en de inhoud van het gesprek.

3

Leren
zichtbaar
maken?
3 x bonustip

1. Doordrenk je school met de 10 denkkaders (zie pagina hieronder).
2. Ga op studiereis in het lokaal naast je.
3. Maak het werken met de impactcyclus (het continu meten of je impact hebt) tot een routine in je school.

10 met een griffel

Tien
denkkaders
waarmee je
de impact
op het leren
van kinderen
vergroot.

- 1 Ik evalueer mijn eigen impact op het leren van mijn leerlingen.
- 2 Ik zie assessment als informatie over mijn impact en de volgende acties die ik kan ondernemen.
- 3 Ik werk samen met mijn collega's en mijn leerlingen aan mijn visie op vooruitgang en op mijn impact.
- 4 Ik ben gericht op verbetering (een change agent) en ik ben ervan overtuigd dat elke leerling vorderingen kan maken.
- 5 Ik streef naar een uitdaging voor alle leerlingen, zodat ze niet alleen 'hun best doen'.
- 6 Ik geef feedback en help leerlingen die te begrijpen. De feedback die ik krijg, probeer ik te begrijpen en ik probeer ernaar te handelen.
- 7 Ik ben bezig met zowel dialoog als monoloog.
- 8 Ik informeer leerlingen heel precies over hoe een goed resultaat eruitziet.
- 9 Ik bouw relaties en vertrouwen op, zodat het leren zich kan afspelen op een plek waar het veilig is om fouten te maken en van anderen te leren.
- 10 Ik focus op het leren en de taal die daarbij hoort.

5 tips over feedback

waar je direct mee aan de slag kunt

1

Maak voor kinderen de leerdoelen en succescriteria helder

Kinderen moeten weten wat hun doel is, hoe ze dat bereiken en wat ze daarvoor nodig hebben. Hoe tekenen zij bijvoorbeeld goed een bij? Door hem zes strepen en zes poten te geven. Door 'm geel en zwart te kleuren en je kwast goed vast te houden. Pas als dat voor de leerling helder is, kun je goed feedback geven.

2

Kijk voortdurend door de ogen van de leerling

Pas als je het onderwijs ziet vanuit het perspectief van de leerling weet je wat de optimale feedback is om hem vooruit te helpen. Weet dus of de leerling zelf zijn strategie bepaalt en of hij zelf manieren zoekt om zijn doel te bereiken.

3

Creëer een omgeving waarin je fouten mag maken

Fouten zorgen voor kansen; juich daarom fouten toe. Introduceer bijvoorbeeld de verkiezing 'Foutje van de week'. Op die manier weet iedere leerling dat hij fouten mag maken. En dat hij daarvan kan leren.

4

Weet ook zelf waar je heen wil en wat je volgende stappen zijn

Stel ook eigen doelen. Waar wil je met je leerlingen heen? Hoe daag je hen én jezelf uit? En hoe zorg je ervoor dat je aan het einde van de dag niet alleen hebt les gegeven, maar dat de leerlingen ook werkelijk iets hebben geleerd?

Leer van de leerlingen

Feedback van leerlingen naar hun leraar is de meest krachtige vorm van feedback. Durf kinderen te vragen wat jouw impact op hen is. Wat hebben jullie vandaag van mij geleerd? Wat werkt voor jullie? En hoe kan ik het beter doen?

5

Colofon

Dit LZMagazine is een speciale uitgave bij het congres **Leren zichtbaar maken 2018**.

Een gezamenlijke uitgave van:

bazalt

RPCZ

Uw educatieve partner

 OnderwijsAdvies

Contact:

info@lerenzichtbaarmaken.nl

Fotografie:

Ruud Slagmolen Copy,
Concept & Creatie
Fotobureau Hoge Noorden

Realisatie:

Ruud Slagmolen, Copy,
Concept & Creatie, Delft
Len Blonk, Vadding, Leiderdorp

Leren
zichtbaar
maken